

Щодо причин наявності сирітства, то серед найпоширеніших ми визначили такі: алкоголізм та наркоманія батьків; передчасна смерть дорослого населення; збільшення кількості непрацездатних батьків, у тому числі через психічні захворювання; велика кількість позашлюбних дітей; соціальна дезорганізація сімей; матеріальні та побутові проблеми батьків.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що перед науковцями та соціальними педагогами на сьогодні стоїть декілька важливих завдань: серед розмаїття термінів, що стосуються науково-теоретичної категорії “сирітство”, обрати найдоцільніший, який більш змістовно передає сутність цього поняття; дати означення феномену сирітства з погляду соціальної педагогіки; визначити соціально-педагогічний підхід до розуміння терміна й явища цієї категорії майбутніми фахівцями.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с.
2. Галагузова М.А. Соціальна педагогіка : курс лекцій / М.А. Галагузова. – М., 2000. – 192 с.
3. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / В. Даль. – М. : Рус. яз., 1991. – Т. 4. – 684 с.
4. Капська А.Й. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / А.Й. Капська, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухова. – К. : Логос, 2000. – 260 с.
5. Курбатов В.И. Социальная работа : учеб. пособ. / В.И. Курбатов. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – Ростов-н/Д. : Феникс, 2003. – 480 с.
6. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. – [10-е изд., стереотип.]. – М. : Советская энциклопедия, 1973.
7. Право ребёнка на семью. Опекa ребёнка на базе семейного воспитания. Опыт, познания, видение Детских деревень SOS : документ-манифест [Электронный ресурс] / SOS-Kinderdorf International. – Режим доступа: http://www.sos_dd.ru.
8. Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей : Закон України № 2623-IV // Словник законодавчих термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.2962.0>.
9. Про охорону дитинства : Закон України. – К. : Ред. журн. “Дошкільне виховання”, 2001. – С. 34–56.

МАСЛЮК Л.П.

КОМУНІКАТИВНО-КОГНІТИВНИЙ ПРИНЦИП У НАВЧАННІ ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Курс на гуманітаризацію освіти і привертає увагу педагогів до питань мовної освіти, що знайшло своє відображення, зокрема, у введенні у ВНЗ другої іноземної мови. Оскільки першою іноземною мовою найчастіше є англійська, а німецька, французька, іспанська пропонуються як другі іноземні мови, їх вивчення передбачає звернення до досвіду студентів у рідній і першій іноземній мові. Існують значні можливості для використання позитивного перенесення знань, умінь і навичок, здатних компенсувати труднощі засвоєння нової мови та інтенсифікувати навчання другої іноземної мови, і більшою мірою це стосується репродуктивних видів мовленнєвої діяльності, насамперед читання.

На думку багатьох дослідників (Л. Вяземська, І. Колесник, К. Крупник, Р. Низамов, Т. Кузнецова, Р. Шор), схожість європейських мов є основою позитивного перенесення. Існують і психолого-дидактичні передумови інтенсифікації навчання читання: читання є видом мовленнєвої діяльності, який студенти вже опанували в процесі спеціального навчання, і в них уже сформовані механізми читання, які збігаються в різних мовах. Використання двомовного (у рідній і першій іноземній мові) досвіду в навчанні читання третьою (другою іноземною мовою) дало б змогу зробити навчання цього виду мовленнєвої діяльності більш ефективним [1, с. 47].

Отримані наукою дані про взаємозв'язок читання і говоріння підтверджують, по-перше, рівнозначність цілей навчання усного мовлення і читання протягом усього навчального процесу з оволодіння іноземною мовою, а по-друге, необхідність правильного (оптимального) розподілу часових витрат на читання і говоріння на занятті і в домашній самостійній роботі. Невиконання цих двох вимог на практиці є однією з причин недостатнього розвитку у студентів навичок іншомовного спілкування.

У контексті нових підходів і змін у стратегії навчання іноземної мови і мовної освіти в цілому, читання взагалі і читання творів художньої літератури країни, мова якої вивчається, стає важливим і невід'ємним аспектом процесу навчання іноземних мов, при цьому саме поняття "читання" вимагає нового осмислення, а його реалізація як змістовного компонента навчання потребує розробки ряду положень, пов'язаних з його організацією і методичним забезпеченням, що й визначило актуальність обраної теми дослідження.

Мета статті – виділити в досвіді студентів уміння, здатні компенсувати недостатнє знання другої іноземної мови, і визначити компенсаторні можливості мовного матеріалу з тим, щоб розробити методiku застосування компенсаторних знань, умінь і навичок у навчанні читання французькою як другою іноземною мовою.

Формування компенсаторних умінь студентів на основі використання їх досвіду читання рідною і першою іноземною (англійською мовою), а саме: умінь орієнтації в структурі тексту і його лексико-граматичному наповненні, сприяє оптимізації навчання читання на початковому етапі вивчення другої іноземної мови (французької). У процесі навчання читання французькою як другою іноземною мовою необхідно спиратися на загальні принципи, що діють при навчанні будь-якої діяльності іноземною мовою. Найбільш істотними принципами є такі.

Оскільки у студентів, які вивчають дві іноземні мови, більше розвинута рефлексія (погляд на себе з боку, прагнення дати собі звіт), саме тому загальний методичний принцип у навчанні другої іноземної мови можна визначити як комунікативно-когнітивний, де когнітивний аспект підпорядкований комунікативному, і він виявляється там, де треба знайти будь-які аналогії, які полегшують засвоєння, або, навпаки, виявити відмінності, щоб уникнути інтерференції.

Усі чотири основних види мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письмо – мають розвиватися у взаємозв'язку один з одним. Специфічним для навчання другої іноземної мови є те, що навчання читання з самого початку здійснюється на матеріалі автентичних текстів і має велику питому вагу, оскільки студенти володіють латинським шрифтом, швидше опановують правила читання, хоча тут є небезпека виникнення інтерференції з французькою мовою. Вони краще володіють прийомами роботи з іншомовним текстом, ширше спираються на мовну здогадку.

Дуже важливі принципи економії та інтенсифікації навчання другої іноземної мови. Процес оволодіння другою іноземною мовою може бути значно інтенсифікований, якщо студенти мають високий рівень володіння англійською мовою, оскільки французька та англійська мови мають багато спільного, наприклад:

1. Наявність дієслова-зв'язки:

English Français

My name is Miller.	Mon prénom est Paul.
He is ill.	Il est malade.

2. Уживання артиклів:

English Français

the car	la voiture
a car	une voiture
the garage	le garage
a garage	un garage

3. Уживання відносних займенників у складнопідрядних реченнях з підрядними означальними:

English Français

the man, who...	l'homme, qui ...
-----------------	------------------

4. Уживання допоміжних дієслів і дієприкметників при утворенні складних минулих часів і пасивної форми дієслова:

English Français

I have written...	J'ai écrit
He had returned...	Il était revenu ...
We were asked ...	Nous avons été demandés...

Серед факторів, які сприяють економії часу та інтенсифікації процесу навчання, виділимо такі.

Володіння латинським шрифтом скорочує період алфабетизації і зводить його до роз'яснення і засвоєння відмінностей звуків та літер у французькій та англійській мовах, графічного і звукового слова.

Наявність значного потенційного словникового запасу сприяє інтенсифікації засвоєння лексики. Схожість багатьох англійських слів з французькими, які є запозиченнями з французької мови (court, servant, guard, prince, vassal, government, serf, village (двір, слуга, охорона, принц, васал, уряд, кріпак, село); army, battle, banner, victory (військо, бій, прапор, перемога); religion, chapel, prayer, to confess (релігія, каплиця, молитва, сповідатися); city, merchant (місто, купець); також інтернаціоналізми полегшують процес навчання читання і сприяють більш швидкому засвоєнню французької лексики.

Швидке просування в галузі читання сприяє швидшому розвитку соціокультурної компетенції, оскільки опора на екстралінгвістичні і паралінгвістичні знання, уміння та навички студентів у читанні здатні компенсувати недостатнє володіння французькою мовою. Умовою ефективності навчання застосування компенсаторних умінь студентів є відбір текстів, які відповідають ряду дидактичних, психологічних і лінгвістичних критеріїв.

Компенсаторну роль у навчанні читання французькою як другою іноземною мовою відіграє використання в підготовчих вправах мовного матеріалу, який має графічні та структурні аналоги в рідній і першій іноземній мові, та наявність установок на свідоме використання досвіду в рідній і першій іноземній мові в практичних вправах.

Навчання читання іншомовної літератури в немовному ВНЗ нерозривно пов'язане з вирішенням загальноосвітніх, освітніх та практичних завдань. Іноземна мова сьогодні, коли фахівцеві доводиться знайомитися з великим обсягом друкованої інформації, реконструювати текст і самому обробляти інформацію, перестала бути предметом загальної освіти, а стала помічником, засобом оволодіння спеціальністю [2, с. 16]. Сказане впливає з вимог програми з іноземної мови для немовних вищих навчальних закладів, у якій вказується, що основною метою навчання іноземної мови в немовному ВНЗ є досягнення студентами практичного володіння цією мовою, що означає таку мовленнєву діяльність, яка дає можливість після закінчення курсу навчання читати оригінальну літературу за фахом для отримання необхідної інформації. Читання функціонує як засіб формування гармонійно розвинутої особистості, що передбачає не тільки інтелектуальний розвиток і професійну підготовку, а й формування соціальних здібностей людини, в широкому розумінні – здібностей людини бути громадською особистістю, жити в суспільстві з високоморальними нормами, спілкуватися з людьми, формувати здатність будувати товариські ділові відносини, бути принциповою і доброзичливою, вимогливою до себе, самокритичною, здатною до співчуття, співпереживання, тактовною і делікатною в стосунках з іншими людьми [3, с. 109].

Таким чином, навчання читання іноземною мовою розглядається як один із засобів навчання будь-якої спеціальності як у плані поглиблення теоретичних знань, так і в плані вдосконалення практичних умінь. Навчальний процес набуває професійної спрямованості, а навчання читання стає його невід'ємною складовою і сприяє розвитку соціальних якостей студен-

тів. Створюються реальні можливості для здійснення міжпредметних зв'язків.

Проте вивчення досвіду та практика роботи в немовному ВНЗ дають змогу відзначити, що майбутні фахівці не повною мірою опановують уміння отримувати необхідну інформацію при читанні текстів за фахом. Однією з причин цього є проблема відбору текстів для навчання другої іноземної мови, яка продовжує залишатися однією з кардинальних у методичці, оскільки від її правильного вирішення багато в чому залежить здійснення тих навчальних і виховних завдань, які стоять перед викладачами іноземної мови.

З усіх питань, пов'язаних з відбором текстового матеріалу, необхідно виділити ті, які вимагають подальшого висвітлення, залишаючись на сьогодні дискусійними і не до кінця вирішеними. Зокрема, великий інтерес становить дослідження виховного впливу текстів, їх здатності впливати на формування громадянськості, розвивати у студентів потребу в читанні іншомовної літератури за фахом, покращувати їх професійні вміння читати залежно від цільової настанови. Разом з тим необхідна повна ясність у питанні про те, які тексти можна вважати інформативними, від чого залежить інформованість студентів, якого обсягу і складності мають бути ці тексти, співвідношення обсягу текстів для читання і вправ до них у процесі навчання студентів, щоб забезпечити сформованість зрілого читання, що дає студенту змогу використовувати літературні джерела іноземною мовою з метою поліпшення мовної підготовки, більш глибокого оволодіння спеціальністю і розвитку потреби в читанні іншомовної літератури з урахуванням специфіки професійної спрямованості навчання в немовному ВНЗ і комплексного підходу до навчання і виховання студентів.

Щоб відібрати тексти, придатні для навчання читання, необхідно:

- проаналізувати текстовий матеріал та його організацію в підручниках і навчальних посібниках для немовних вищих навчальних закладах з метою виявлення теоретичних основ відбору та організації текстів;
- з позицій вимог до відбору навчального текстового матеріалу проаналізувати джерела інформації французьких авторів, включаючи книги, енциклопедії, періодичну пресу з метою первинного відбору літератури згідно з програмою зі спеціальності;
- відібрати тексти, придатні для навчання читання студентів різних спеціальностей і розробити до них серію вправ, які забезпечують сформованість навичок ознайомлювального, навчального та переглядового читання;
- провести дослідне навчання з метою перевірки ефективності використання відібраних текстів для навчання читання і провести аналіз текстів з метою виявлення особливостей текстів, що стосуються різних галузей науки і техніки, визначити ступінь доступності текстів.

Висновки. Встановлено перелік компенсаторних умінь студентів у навчанні читання другою іноземною мовою та визначено критерії відбору текстів для такого навчання, які відповідають вимогам сучасної освіти. До

таких критеріїв відносимо відомі дидактичні критерії відповідності змісту тексту, а також психологічні і лінгвістичні критерії, які беруть до уваги компенсаторні характеристики текстів.

Література

1. Аблам С. К вопросу об интерференции и транспозиции умений и навыков родного языка при обучении иноязычной речи учащихся V–VIII классов средней школы / С. Аблам // Взаимодействие языков в процессе обучения. – Вильнюс : Наука, 2006. – С. 79–81.

2. Аврорин В. Двужычье и школа / В. Аврорин // Проблемы двуязычия и многоязычия. – М. : Наука, 2008. – С. 49–69.

3. Алтонен А. Взаимопроникающее обучение грамматическим явлениям латинского и английского языков : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук / А. Алтонен. – М., 1998. – 189 с.

МУСАЄВ К.Ф.

ОСОБЛИВОСТІ КАТЕГОРІЇ “ЗДІБНОСТІ” В ПСИХОЛОГІЇ І ПЕДАГОГІЦІ

Категорія “здібності” належить до одного з основних і найскладніших понять психології і педагогіки. Проблема виявлення і розвитку здібностей у всі часи привертала увагу багатьох дослідників, тому що саме від здібностей особистості в більшості випадків залежить успішність і результативність багатьох видів діяльності (у тому числі й навчальної).

В сучасній психолого-педагогічній науці дослідження проблеми здібностей відбувається під впливом праць Б.Г. Ананьєва, А.Г. Ковальова, Г.С. Костюка, М.С. Лейтеса, О.М. Леонтьєва, Б.Ф. Ломова, В.М. Мясищева, К.К. Платонова, С.Л. Рубінштейна, Ю.О. Самаріна, Б.М. Теплова.

Як свідчить аналіз відповідних літературних джерел, у психолого-педагогічній науці до цього часу відсутня єдина точка зору на визначення поняття “здібності”. Це вказує, з одного боку, на складність і недостатню розробленість цього феномену, а з іншого – на наявність різних підходів дослідників до вивчення здібностей.

При загальнопсихологічному підході під здібностями розуміють будь-який прояв можливостей людини (відправний момент – людина здібна, може здійснювати якусь діяльність). У середині проблеми виникає питання – як ефективніше розвивати можливості (здібності) всіх людей, тобто проблема здібностей набуває психолого-педагогічної спрямованості. При індивідуально-психологічному підході підкреслюється різниця між людьми у здібностях.

Найчастіше словом “здібності” називають ступінь прояву і своєрідність тих властивостей психіки, від яких залежить успішність певної діяльності. Багатьма дослідниками прийняте визначення здібностей, яке у свій час дав йому Б.М. Теплов і пізніше підтримав М.С. Лейтес. За цим визначенням, здібності – це такі “індивідуально-психологічні особливості, які мають стосунок до успішності виконання однієї або декількох діяльностей”, і їх “... не можна зводити до наявних знань, навичок чи вмінь, але